

► Tussen Groene loopgraven en Betonnen heuvels

‘Bunkers bezoeken en zien dat vrijheid kwetsbaar is’

Peter de Krom noemt ze Stelling 34 en 46. Hij heeft het dan over bunkers. Inmiddels gebruikt hij ook de landschapnamen ‘Groene loopgraven’ en ‘Betonnen heuvels’. Maar het blijven Duitse grijze betonnen blokken tussen glimmende kassen.

Rien van den Anker

Westland

Binnenkort gaan ze open voor cultureel-educatief bunkerbezoek. „Geen attractie, dat is me te veel pretpark”, zegt hij bijna verontwaardigd. De Krom is voorzitter van de Stichting Stelling 33, maar ook militair erfgoedadviseur. Gefascineerd door de Tweede Wereldoorlog, met name de Atlantikwall, de duizenden kilometers lange defensiemuur die Hitlers Europa moest beschermen tegen een geallieerde inval. „Het zijn fascinerende brokken geschiedenis die ons, zeker in tijden van een oorlog in Oekraïne, ook doen beseffen dat vrijheid kwetsbaar is, en niet vanzelfsprekend.”

Tankgracht

In het achterland van die Atlantikwall lag de zogenoemde rugverdediging. Rond de Vesting Hoek van Holland was dat een 11 kilometer lange, dwars door Westland, gegraven tankgracht. Met 13 zogenoemde Stellingen vol verschillende soorten bunkers. Sommige voor munitie, andere voor



◀ Peter de Krom in een bunker aan de Dijkervaal in 's-Gravenzande.

FOTO THIERRY SCHUT

militairen, ook was er afweergeschut. „Twee daarvan zijn nu opgeknapt en hebben een nieuwe betekenis gekregen in een totaal ander landschap”, vertelt De Krom trots.

Nummer 34 ligt langs de Maasdijk in 's-Gravenzande en nummer 46 aan de Dijkervaal, bijna op de grens met Naaldwijk. „De bunkers zijn landschappelijk veel herkenbaarder geworden en worden ook gekoppeld aan de expositie ‘Breekbaar landschap’.” Op beide plekken zijn in raamloze ruimtes via projecties met tekst en foto's de achtergrondverhalen te zien en te lezen. Er is ook in ma-



De bunkers zijn landschappelijk veel herkenbaarder geworden

– Peter de Krom, Stelling 33

quettevorm een verlichte tankgracht gemaakt en er is een soort 3D-projectie hoe de bunkers in het landschap zijn opgenomen.

De naam ‘Betonnen heuvels’ is gekozen omdat de bunkers tijdens de oorlog grotendeels onder de grond waren ‘begraven’. Tijdens de herontwikkeling van de nieuwe woonwijk Dijkervaal was er met het historische complex geen rekening gehouden en dreigde het uit zicht te verdwijnen. Daarom werd de mortierbunker verder uitgegraven en op dezelfde, maar hogere, plek ‘bloot’ in het nieuwe landschap gezet.

De blootlegging, zo vertelt De Krom, was een hele klus op zich omdat zo'n tweeduizend kuub grond moest worden verplaatst. Voor het ontwerp werd gebruikgemaakt van Duitse hoogtekarten en Engelse luchtfoto's uit 1944. Inmiddels oogt het gebied vredig en grazen er schapen.

Bij de 'Groene loopgraven' is er landschappelijk voor gekozen om tussen de bunkers de vroegere, in-

middels verdwenen, loopgraven 'zichtbaar' te maken door het gras daar heel kort te maaien. Rondom woekert het gras veel hoger. „Dat is gedaan om de bezoeker een idee te geven hoe de soldaten van de ene naar de andere bunker moesten lopen.”

Vaartocht

Vandaag wordt het project, dat mede mogelijk is gemaakt door de provincie Zuid-Holland, gemeente Westland en het Hoogheemraadschap van Delfland, door genodigden geopend. Op acht zaterdag is de komende tijd publiek welkom; de eerste keer op 14 mei. Kaartjes zijn te bestellen via www.stelling33.nl.

Zo'n historisch bunkerbezoek begint bij Dijkervaal 20 en na een rondleiding volgt een boottocht van zo'n 20 minuten door de met water gevulde tankgracht naar Stelling 34 langs de Maasdijk. Tijdens de vaartocht zijn ook nog andere Duitse bunkercomplexen op afstand te zien.